

לימוד התורה בשעת צרה - עבודת ד' מיוחדת

הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה ה') כותב שיש מצוות עשה מדאורייתא להתפלל, ואילו הרמב"ן (בהשגות לספר המצוות שם) חולק עליו וסובר שהתפילה אינה מצווה מדאורייתא. העולם רגילים לומר שבשעת צרה גם הרמב"ן מסכים שיש מצוות עשה מדאורייתא להתפלל¹ וזה נכון. אבל כשמתבוננים בלשון הרמב"ן, רואים שהרמב"ן אומר יותר מזה (השגות לספר המצוות מצות עשה ה):

ומה שדרשו בספרי ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא, או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדוניהם.

כלומר: עבודת ד' היא לא רק להתפלל בשעת צרה, אלא גם ללמוד תורה בשעת צרה. לימוד כזה הוא 'עבודה' מפני שהרבה יותר קל לנו ללמוד בשעת הרווח. אבל לימוד התורה שלנו הוא **עבודת ד'** יותר גדולה דווקא כאשר אנחנו לומדים בזמן שבו קשה ללמוד.

לימוד התורה - מפתח לניצחון

הדברים הללו משמעותיים מאוד לגבי כל עת צרה באופן כללי, אבל בזמן מלחמה באופן מיוחד הדברים הללו משמעותיים הרבה יותר.

כתוב בגמרא במגילה (ג ע"א):

'והכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עמד לנגדו'... אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה. אמר לו: על איזה מהן באת? אמר לו? עתה באתי. מיד: **'וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק' אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה.**

חז"ל מלמדים אותנו כאן שגם בזמן מלחמה צריך ללמוד תורה, נראה בהמשך שההצלחה שלנו במלחמה תלויה בדבר הזה.

אבל ראוי להוסיף: הגמרא לא כותבת שיהושע למד באותו לילה, אלא כותבת ש"לן בעומקה של הלכה". בספר 'דף על הדף' שם כתב:

הגאון ר' חיים קרייזוירטה ז"ל² רבה של אנטוורפן הגיד בשם חותנו הג"ר אברהם גרודזינסקי לדייק מזה שאמר מלמד שלן בעומקה של הלכה, משמע שעד עכשיו גם כן למדו, אבל מחמת טרדת המלחמה, לא לנו בעומקה של הלכה, ועל זה אמר מלאך ד'

¹ על חשיבות התפילה בעת צרה אפשר להאריך, אך אין זה נושא השיחה, רק אספר סיפור על מו"ר הרב אברהם שפירא זצ"ל: כל ימיו היה מתפלל בגבורה גדולה, וגם בגיל מופלג (קרוב לתשעים) היה מקפיד לעמוד בכל חלקי התפילה שיש בהם מנהג כלשהו לעמוד, לא מיבעיא בכל הקדישים וחזרת הש"ץ אלא גם בקריאת התורה ועוד ועוד. בתקופה מסוימת הייתה לרב בעיה רפואית ברגל והוא התקשה מאוד לעמוד, ובקושי עמד בחלקים המוכרחים בתפילה (אפילו לא כל תפילת עמידה), אך כאשר הוסיפו בסיום התפילה בישיבה פרקי תהילים על חולה, היה עומד כל משך אמירת התהילים. כשבאו התלמידים לשאול אותו על הנהגה זו, אמר שלגבי תפילה יש מחלוקת אם היא דאורייתא או דרבנן, אך תפילה בעת צרה לכולי עלמא היא מדאורייתא, התהילים שמוסיפים בישיבה על חולה, הם תפילה בעת צרה, ומחייבים התייחסות אחרת.

² היה הרב של אנטוורפן, מחשובי גדולי ת"ח שגדלו בירושלים.

"ועכשיו בטלתם ת"ת", ומכאן מוכח שמי שיכול להתייגע וללמוד בתורה בעיון ובעמקות והוא לומד ברפיון ובשטחיות, גם לזה ביטול תורה יקרא.

יהושע מבין מהמלאך שמלחמה זה לא תירוץ לא ללמוד בעומק העיון. (כרגע בלי להתייחס לנקודת הקושי שלנו³), חז"ל הקדושים רוצים ללמד אותנו שלמלחמה יש 'עבודה' מיוחדת של לימוד תורה. ולא רק לימוד פשטני. אלא לימוד בעומק העיון.

כך ביאר ספר תורת חיים על הש"ס את דברי הגמרא (סנהדרין מד ע"ב):

מלמד שלן בעומקה של הלכה. נראה דבמלחמת יריחו נמי היה יהושע עוסק בתורה בלילה דהא אסור לו לתלמיד חכם לילך אפילו ארבע אמות בלא תורה, אלא לפי שלן במצור לא הוה אפשר ליה ללמוד בעומקה של הלכה, אלא בהעברה בעלמא, מפני טרדת המלחמה, דשמעתא בעיא צילותא, ועל זה קפיד המלאך שלא למד כדבעי למיעבד ולכן כתיב במלחמת העי שהלך ולן בעומקה של הלכה, ולא כמו שעשה ביריחו.

ובמסכת מכות (י ע"א) הגדילו חז"ל עוד יותר ואמרו שזה הדבר שמנצח את המלחמה:

א"ר יהושע בן לוי: מאי דכתיב: 'עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם'? מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה.

כלומר עם ישראל כשעוסק בתורה מנצח במלחמות. הדבר הזה הרבה יותר עמוק ויותר מהותי, כמו שנראה בהמשך.

"מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון"

מו"ר הרצי"ה קוק זצ"ל חינך אותנו להתבונן בפרשת השבוע ולשמוע מתוכה את דבר ה' המתגלה אלינו בכל פרשה ופרשה.

המלחמה הזו פרצה בשמחת תורה, בה אנו נוהגים לקרוא את פרשת וזאת הברכה. ברכות משה קולעות לאופיה של האומה בכללה, ולאופיים של השבטים בפרט. בברכת שבט לוי משה רבנו מברך על ניצחון מול האויבים "מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון" (דברים לג יא). ברכה לה אנו זקוקים ומייחלים מול השונאים הקמים עלינו.

דבר זה תמוה, שהרי לכאורה דווקא שבט לוי אינו מאנשי המלחמה (רמב"ם שמיטה ויובל יג, יב).

הנצי"ב בפירושו "העמק דבר" עומד על כך שהניצחון המובטח כאן במלחמה מגיע מכח זכויות המכינות את הניצחון, זכויות המיוחדות לשבט לוי:

מחץ מתנים קמיו. עבור יורו משפטיך ליעקב, וכבר נתאר כמה פעמים דזכות התורה הוא חרב של ישראל להיות נלחמים עם אומות העולם... משום הכי באה הברכה עבור כח התורה שביד הכהנים והלויים, שיהיו מתגברים במלחמה. ואמר שתי ברכות, מחץ מתנים קמיו, נגד יורו משפטיך ליעקב, שהוא הוראה במה שהוא מקובל, והמורה מדמה מילתא למילתא על כל דבר שבא לפניו, ועל ותורתך לישראל, שהוא המלמד דרך פלפולה של תורה לתלמידיו

³ ראה להלן בפרק "הקושי בלימוד בזמן הזה"
⁴ רבי אברהם חיים שור, מראשוני האחרונים.

אמר, ומשנאיו מן יקומון. שהוא יותר מהראשונה, שאינו אלא מחץ והכאה בשעת מלחמה, אבל יוכל להיות שמיד יקומו ויתגברו במלחמתם שנית, אבל ברכה זו היא שהמחץ תהיה באופן שלא יקומו עוד, כמו שהיה במלחמת חשמנאי עם מלכות יון.

כלומר: כיון שרצוננו להשיג במערכה זו הכרעה מוחלטת של האויב, ושיקויים בנו "ומשנאיו מן יקומון" לכך נדרש מאיתנו ללמוד דווקא בעומק העיון.

כך מבאר הנצי"ב בהמשך פרשת וזאת הברכה את הברכה לשבטי יששכר וזבולון "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך", ומביא גם כאן את השילוב של כח התורה כמסייע את כח החרב:

שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. לעולם זאת על ישראל, בשעה שיוצאים למלחמה מייחדים אנשים לתורה ולתפלה כל היום, שיוצאים עם הלוחמים לאהלי השדה, וכדאיתא ברבא ר"פ מטות שבמלחמת מדין לקחו י"ב אלף לתפלה, ושם שננו חרב לשונם בקול תורה, וכדאיתא במגילה דף ג במלחמת עי מיד וילן יהושע וגו', ואמר ר"י מלמד שלן בעומקה של הלכה, והיינו משום שצוה הקדוש ברוך הוא אז לשום אורב, היינו עצה למלחמה, על כן לן בגבורת מלחמתה של תורה. וזהו ברכת משה, שמח זבולון בצאתך למלחמה, ויששכר באהליך. באהלי המחנה שעל שדה המלחמה עסוק בתורה ותפלה...

הנצי"ב מדגיש את הלינה בעומקה של הלכה, לפני המערכה העומדת לפניו. יסוד זה חורז בתורתו של הנצי"ב בעוד כמה מקומות. נציין מקור נוסף המדגיש את חשיבות העיון לפי כבדות המערכה, וככל שהמערכה כבדה יותר נדרש עומק עיון גדול יותר. וכך מבאר הנצי"ב בעקבות דרשת חז"ל את הפסוק בפרשת לך לך (בראשית יד יד) "וירק את חניכיו":

וירק את חניכיו. בנדרים דף ל"ב איכא למ"ד שהוריקן בדברי תורה, והוא פלא מה זה שעה לדברי תורה, אבל הענין הוא כמש"כ לעיל י"ב י"ז דזכות התורה היא חרב של ישראל, ובזה הזכות הגין ה' ולחם בשביל אברם, **על כן כל שהמלחמה כבדה יש להעמיק יותר בהלכה ולשנן את החרב**, וכך עשה אברם הוריק את חניכיו בהלכה עמוקה עד שהיה קשה להם להבין והוריקו פניהם.